

# โลกใบเล็กของ กลุ่มรักษ์เขาชะเมา



นวัตกรรมการสร้างสุขภาพจากชุมชน



# โลกใบเล็ก ของกลุ่มรักษ์เขาชะเมา

นวัตกรรมการสร้างสุขภาพจากชุมชน

โดย  
พรวิไล ศาสตร์



สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ  
สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข  
กระทรวงสาธารณสุข  
สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ

# โลกใบเล็กของนกคุ้มรักน้าเขาชะเมา

จัดพิมพ์เผยแพร่โดย

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.)

ชั้น 2 อาคารด้านทิศเหนือสวนสุขภาพ

(อ. สาธารณสุข 6) ภายในบริเวณกระทรวงสาธารณสุข

ถ.สีวานนท์ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000

โทรศัพท์ 0-2590-2304 โทรสาร 0-2590-2311

ตู้ ปณ. 9 ปณฝ. ตลาดขวัญ นนทบุรี 11002

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

กระทรวงสาธารณสุข

ที่ปรึกษา

เสวี พงศ์พิศ

อำพล จินดาวัฒนะ

อุกฤษฏ์ มีอินทงูร

กรรณิการ์ บรรเทิงจิตร

ปิณฑร จันทพงศ์ ณ อยุธยา

อังคาระห์และเวียนเวียง

พรวิไล คาร์

บรรณาธิการ

นิรชรา อัสวีระกุล

พิมพ์ครั้งแรก กันยายน 2547

จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม

ISBN 974-92468-8-8

พิมพ์ที่ บริษัท สามศรีพรินต์ติ้งอีควิปเมนต์ จำกัด

## สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
โลกใบเล็กของกลุ่มรักษ์เขาชะเมา	3
จากร้านหนังสือถึงกลุ่มรักษ์เขาชะเมา	10
หลากหลายกิจกรรมเพื่อความเหมาะสมของสมาชิก	15
ก้าวสู่การอนุรักษ์เชิงลึก	18
ค่ายรักษ์วัฒนธรรมกับการสืบค้นองค์ความรู้ชุมชน	22
โครงการพัฒนาเครือข่ายเยาวชนอำเภอแกลง	27
โรงเรียน...โรงเรียน และบ้านดิน	33
หยิบกลยุทธ์การตลาดมาสร้างนักรบสีเขียว	36
พลิกกระบวนการทัศน์ชุมชน	41
บนเส้นทางแห่งความยั่งยืน	44

## คำนำ

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.) มีหน้าที่สนับสนุนกระบวนการสมัชชาสุขภาพเพื่อให้ทุกฝ่ายในสังคมได้มีส่วนร่วมในการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพรวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องราวการสร้างสุขภาพในทุกระดับอย่างกว้างขวาง

ปีพ.ศ.2547 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้สนับสนุนงบประมาณให้สปรส.ดำเนินการสังเคราะห์นวัตกรรมการสร้างสุขภาพที่คนเล็ก คนน้อยทั่วประเทศได้ร่วมกันสร้างขึ้นอย่างหลากหลายเพื่อนำมาสู่การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ด้วยช่องทางต่างๆ

บทเขียนจาก “โลกใบเล็กของกลุ่มรักษ์เขาชะเมา” ที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้เป็น 1 ในจำนวนทั้งหมด 57 เรื่องที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างผู้สังเคราะห์ เรื่องอื่นๆ นักวิชาการ และปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อให้เกิดการเติมเต็มด้านแนวคิดและประสบการณ์จากหลากหลายมุมมอง

สปรส. ขอขอบคุณ สสส. และทุกท่านที่มีส่วนในกระบวนการสรรค์สร้างผลงาน และสร้างสุขในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนเจ้าของเรื่องราวที่ได้อุทิศชีวิตและจิตวิญญาณในการสังสมองค์ความรู้ ประสบการณ์ และสร้างงานเพื่อเป็นบทเขียนอันทรงคุณค่าแก่สังคมไทย มาโดยตลอด

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ

กันยายน 2547

คำคืนนี้ จะเป็นอีกคืนหนึ่งที่อยู่ในความทรงจำของผู้คนที่มาร่วมกิจกรรมด้วยกันบางคนบอกว่า การที่ได้เห็นพี่กลับมาช่วยดูแลน้อง... ได้เห็นพ่อแม่ผู้แก่ผู้เฒ่าได้มาผูกมือทำขวัญกับลูกหลานในหมู่บ้าน... ได้เห็นคนหนุ่มสาวลุกขึ้นมาเชิดรำวงวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองอย่างภาคภูมิใจ... ได้เห็นทุกคนเปี่ยมไปด้วยรอยยิ้มอันอบอุ่น หรือนี่คือ “ชุมชนเป็นสุข” อย่างที่เราทุกคนปรารถนา...

นี่เป็นบันทึกที่สะท้อนบรรยากาศงดงามของงาน “ค่ายรักษารัตนธรรมครั้งที่ 6 เรื่องเก่าที่บ้านเกิด ตอน อโรคยา ปรมาลาภา” ซึ่งบุบผาทิพย์ แซ่มนิล เขียนลงในวารสารเพื่อนตะวันออก เล่มที่ 1 เดือนธันวาคม 2546 สื่อสิ่งพิมพ์ที่ผูกโยงความสัมพันธ์ของคนทำงานด้านอนุรักษ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้าด้วยกัน

ค่ายรักษารัตนธรรม เป็นหนึ่งในหลากหลายกิจกรรมของกลุ่มรักษาระเนา กลุ่มเยาวชนที่ตั้งอยู่ในชุมชนบ้านเขาดิน ตำบลทุ่งควายกิน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ก่อตั้งโดยบุบผาทิพย์ แซ่มนิล อดีตนักกิจกรรมที่มุ่งหน้ากลับมาสร้างสิ่งดีๆ ที่บ้านเกิดหลังจบการศึกษา

บ้านเขาดิน เป็นชุมชนขนาดกลาง เป็นศูนย์กลางธุรกิจของตำบลทุ่งควายกิน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย บางครอบครัวก็ทำสวนยางพารา กับสวนผลไม้ และเด็ก ๆ ที่นี้ก็เหมือนกับเด็ก ๆ ในชุมชนกิ่งเมืองทั้งหลายที่อ่อนไหวไปกับกระแสบริโภคนิยม แต่หลายสิ่งหลายอย่างเปลี่ยนแปลงเมื่อ “พี่แพ็บ” บุบผาทิพย์ แซ่มนิล นักกิจกรรมจากรั้วมหาวิทยาลัยรามคำแหง กลับบ้านในปี 2537 พร้อมประสบการณ์กิจกรรมค่ายเพื่อการเรียนรู้\*

---

\* บุบผาทิพย์ แซ่มนิล เคยเรียนในมหาวิทยาลัยรามคำแหง แต่มาทำเ้าการศึกษาที่ คณะศึกษาศาสตร์ สาขาพัฒนาการเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช



## จากร้านหนังสือถึงกลุ่มรักษ์เขาชะเมา

“น้ำใจ” เป็นมุมเล็กๆ ในร้านขายยาของแม่ ที่ป็นเนื้อที่เอาไว้ให้ลูกสาวทำกิจกรรมตามถนัด บุญผาศิพย์จัดมุมให้เช้าหนังสือสารพัดอย่าง ทั้งการ์ตูน นิทาน นวนิยาย จุลสาร และวรรณกรรม ฯลฯ เป็นร้านเช้าหนังสือแห่งแรกในตลาดเขาหิน

“บรรยากาศมันเหมือนห้องสมุดขอมๆ เราสังเกตว่าเด็กหลายคนไม่รู้จักรวรรณกรรม ไม่เคยอ่าน ก็เลยใช้วิธีจูงใจว่า ถ้าใครเช้าหนังสืออะไรก็ตาม จะแถมหนังสือประเภทวรรณกรรมสำหรับเยาวชน หรือสารคดีให้อ่านโดยไม่คิดเงิน” บุญผาศิพย์ ย้อนอดีต

ผลที่ได้รับเมื่อมีการนำหนังสือมาคืน คือได้พูดคุยวิพากษ์วิจารณ์เรื่องราวจากวรรณกรรมแล้วยังได้พูดคุยเลยไปถึงเรื่องราวดังๆ ในชุมชน การพูดคุยทำให้เกิดความรู้สึกสนุกที่ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เกิดกลุ่มชาประจำที่ต้องแวะมานั่งสนทนากันแทบทุกวัน

“จากการพูดคุย เราพบว่าเด็กกลุ่มนี้มีความต้องการที่จะเรียนรู้กิจกรรมอื่น ๆ แต่ขาดโอกาส ขาดผู้นำ ก็มาคิดว่าเราน่าจะทำกิจกรรมอะไรสักอย่างให้เด็ก ๆ มีส่วนร่วมในเรื่องสิ่งแวดล้อมก็เลยชวนเขาไปอุทยานแห่งชาติเขาชะเมา” อุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง อยู่ห่างจากตลาดบ้านเขาคิน 17 กิโลเมตร เป็นผืนป่าที่สมบูรณ์ที่สุดในจังหวัดระยอง และเป็นป่ารอยต่อ 5 จังหวัดในภาคตะวันออก ได้แก่ สระแก้ว ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง และจันทบุรี

กิจกรรมเริ่มจากการชวนเด็ก ๆ 6-7 คน ที่เป็นชาประจำร้านหนังสือเข้าไปเดินป่า ไปดูนกที่อุทยานฯ ว่าเป็นแล้วก็เหมือนไปแคมป์ปิ้งด้วยกัน เรื่องมันก็กลายเป็นว่านอกรจากเด็ก ๆ จะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อธรรมชาติแล้ว ยังได้ความสนุกสนานกลับมาด้วย

ผลจากการรวมกลุ่มเล็กๆ การได้พูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงความสนุกสนานและประโยชน์จากกิจกรรมเดินป่า ก่อให้เกิดกิจกรรมครั้งต่อมา ในขณะที่สมาชิกก็เพิ่มจำนวนขึ้น

“หลังจากนั้น เรามองเห็นว่า เด็กในละแวกบ้านเราขาดกิจกรรมทางเลือกอื่นๆ นอกเหนือจากการเรียนหนังสือ เพราะไม่เคยมีใครมองจุดนี้ เนื่องจากว่าบ้านเราเป็นชุมชนกึ่งเมืองอย่างที่บอก เราก็เลยคิดว่าน่าจะรวมกลุ่มกันเป็นเรื่องเป็นราว” นุศลาทิพย์ บอกว่า เวลานั้นสมาชิกที่มารวมกันมีจำนวน 15 คน เป็นเยาวชนและผู้ใหญ่ 2-3 คน ทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่าน่าจะก่อตั้งกลุ่ม โดยไม่



จำเป็นต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์อะไรมา ขอเพียงให้มีความสนใจ และยินดีที่จะร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ ในวันเวลาที่สมาชิกสะดวก

“กลุ่มรักษ์เขาชะเมา ก็เลยเกิดขึ้นในวันที่ 11 กรกฎาคม 2537 ในตอนนั้นคิดแต่เรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างเดียว คือเราเป็นคนชอบธรรมชาติและก็คิดง่าย ๆ คิดเล็ก ๆ ว่าเด็ก ๆ น่าจะไปช่วยกันดูแลป่าเขาชะเมา แต่จริงๆ แล้ว เราไม่ได้รู้เรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมเลย รู้สึกแต่ว่าได้การตอบสนองของตัวเองเรื่องปลูกต้นไม้ ได้ไปเก็บขยะ ก็มีความสุข...แค่นั้นแหละ”

จากการเดินเที่ยวชมธรรมชาติ ก็กลายเป็นกิจกรรมเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ เช่น เก็บขยะบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ปลูกต้นไม้ ทำความสะอาดถ้ำที่มักจะมีนักท่องเที่ยวขีดเขียนด้วยความคะนอง โดยใช้โคลนจากกันถ้ำมาช่วยกันลบรอยขีดเขียนทั้งหลาย

ร้านน้ำใจเริ่มเป็นจุดสนใจ เมื่อมีสมาชิกมาแลกเปลี่ยนสนทนารับหนังสือกันทุกวัน บางวันมีเสียงเพลงเคล้าเส้นสายก็ดาร์ลอยตามลม มีการวิพากษ์เรื่องราวต่างๆ และสมาชิกก็มีตั้งแต่ตัวจิ๋วระดับอนุบาล น้องเด็กระดับประถม จนถึงพี่ๆ ชั้นมัธยม ร้านหนังสือเขาไม่ใช่แค่สถานที่ทำการของกลุ่มรักษ์เขาชะเมา แต่กลายเป็นบ้านหลังที่สองของสมาชิกหลายคน เพราะบทสนทนาของสมาชิกไม่ได้มีแค่เรื่องกิจกรรม แต่มักจะมีเรื่องราวส่วนตัวมาหารหรือแลกเปลี่ยนกัน บางครั้งก็มีการหาทางแก้ไขปัญหา จึงทำให้มุมเล็กๆ แห่งนี้อบอุ่นด้วยกลิ่นอายแห่งมิตรภาพ

ทว่าอะไรที่ไม่เคยมีมาก่อน เมื่อเกิดขึ้นมาก็ย่อมเป็นสิ่งผิดปกติ กลุ่มรักษ์เขาชะเมาก็เป็นสิ่งไม่ปกติในสายตาของผู้ใหญ่ในศาลากลางบ้าน มุมหนังสือถูกจับจ้องด้วยสายตาแสดงเครื่องหมายคำถาม บุพผาทิพย์ตัดสินใจไปพูดคุยกับผู้ปกครองของสมาชิกบางคน เพื่ออธิบายจุด

ประสงค์ของการตั้งกลุ่มและให้เห็นประโยชน์ของการทำงานกลุ่ม เพื่อให้พ่อแม่คลายความสงสัย และอนุญาตให้บุตรหลานเข้าร่วมกิจกรรม และเมื่อเวลาผ่านไป กลุ่มรักษ์เขาจะมาก็ได้พิสูจน์ความเป็นบ้านหลังที่สองของมวลสมาชิก

“มิถ์” เป็นสมาชิกคนหนึ่งที่ได้บ้านหลังที่สองแห่งนี้ช่วยคลี่คลายสภาพยุ่งเหยิงของจิตใจ

มิถ์ เป็นเด็กหนุ่มหน้าตาดี เรียนอยู่เทคนิคแห่งหนึ่งในจังหวัดระยอง พี่ชายของมิถ์ชอบทำกิจกรรม วันเวลาที่ผ่านไป การเรียนของพี่ชายตกต่ำลง ผู้ใหญ่ตัดสินใจว่ามีสาเหตุมาจากการทำกิจกรรม แต่จะใช่หรือไม่ ก็ไม่เคยมีการคุยกันจริงๆ ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ เรื่องของพี่ชายทำให้มิถ์ขี้ใจในกรอบที่หดตัวเล็กลงทุกวัน มิถ์ก็กลายเป็นคนไม่มีเพื่อน และความเป็นหลานชายที่ยังเหลืออยู่อีกคนที่พอจะว่ากล่าวได้ ทำให้ผู้ใหญ่เห็นมิถ์เหมือนธนาคารต่างพากันฝากความหวังไว้ที่มิถ์

ความหวัง...ทำให้เกิดข้อห้ามมากมายที่ผู้ใหญ่คิดว่าเป็นสิ่งไม่ดี เงื่อนไขเหล่านี้ผลักดันมิถ์เข้าสู่รมมืด เขากลายเป็นคนซุกน้อย แล้ววันหนึ่งมิถ์ก็ทำร้ายตัวเอง โชคดีที่ช่วยเหลือไว้ได้ทัน แต่หลังจากนั้น มิถ์ก็กลายเป็นคนเก็บตัว ซลาดกตัว และไม่เสวนากับใครถ้าไม่จำเป็น

เสียงเพลงและเสียงสนทนาในบ้านน้ำใจ ทำให้มิถ์อดรำลึกองเข้าไปไม่ได้ เขาเห็นผู้คนนั่งคุยกัน เฝ้ารอยยิ้ม ได้ยินเสียงหัวเราะ แล้วเขาก็ตัดสินใจ

“ตอนแรกมันอาจจะเพราะผมต้องการเพื่อนต้องการสังคม แต่พอเข้ามา พี่ๆ เขาค่อนข้างดีใจมาก กลุ่มมีกิจกรรมที่ผมชอบ ผมก็เลยมาร่วม ผมต้องการทำให้ที่บ้านเห็นว่าผมกล้าคิดกล้าทำ กล้าแสดงออก เพราะในสายตาของที่บ้าน ผมคงเป็นเด็ก

แม่ๆ คนหนึ่ง”

ความกล้าของมิถิ์ และการประคับประคองของทีๆ ในกลุ่ม ทำให้ที่บ้านมองมิถิ์ด้วยสายตาที่เข้าใจมากขึ้น ทุกวันนี้มิถิ์เป็นกลไกหนึ่งในการจัดกิจกรรมค่าย เป็นที่ที่มีหน้าที่ดูแลน้องๆ โดยการออกแบบเกมสให้สอดคล้องกับกิจกรรม เหมาะสมกับผู้เข้าร่วมค่าย แต่ประสบการณ์ที่มีค่ามากกว่านั้น น่าจะเป็นการที่หนุ่มน้อยอายุ 16 ปีคนนี้ เริ่มรู้จักคิดและวิเคราะห์

“ผมรู้สึกที่สังคมไทยเป็นสังคมยึดติด พ่อแม่มักจะมีสูตรบอกลูกๆ ว่า...เรียนให้จบ แล้วก็ไปนั่งทำงานในออฟฟิศ เขาเรียกสิ่งเหล่านี้ว่าความสุข แต่ผมว่าความสุขในชีวิตของคนเราน่าจะมีทางเลือกมากกว่านี้”

มิถิ์ไม่มีคำตอบว่าเขาจะเลือกอะไรในชีวิตข้างหน้า เขาเพียงแต่บอกว่าวันนี้ เขายังไม่แน่ใจที่จะอยู่ในบ้านหลังที่สองแห่งนี้

เพื่อขจัดความคลงแคลงใจ บุปผาพิภย์กับสมาชิกช่วยกันร่างวัตถุประสงค์การตั้งกลุ่มรักษ์เขาจะเมาอย่างชัดเจน โดยคงไว้ตามแบบฉบับของคนคิดเล็กๆ เหมือนเดิม คือมีเพียง 3 ข้อง่ายๆ ได้แก่ 1) เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักรักษาสิ่งแวดล้อมและสร้างจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ 2) เพื่อมีส่วนช่วยลดมลภาวะที่จะเกิดขึ้นในป่าเขาเขาเขา และ 3) เพื่อเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ให้คนทั่วไปตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ของป่าเขาเขาเขา

กิจกรรมค่ายของกลุ่มฯ ไม่ได้ใช้ทุนรอนมากมาย อาศัยการสนับสนุนและความอนุเคราะห์จากกลุ่มและองค์กรต่างๆ เช่น พาหนะรับ-ส่งเด็กๆ ไปเข้าค่ายที่อุทยานฯ ก็ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ชาวบ้านในชุมชนสนับสนุนเรื่องข้าวปลาอาหารบางทีก็บริจาค

เป็นเงินและสิ่งของ การดูแลสมาชิกก็ใช้ระบบที่ดูแลน้อง เพื่อสร้าง  
ความเอื้ออาทรให้เกิดขึ้นในกลุ่มเยาวชนด้วยกันเอง เมื่อเวลาออกค่าย  
ผู้เข้าร่วมกิจกรรมต้องเตรียมข้าวปลาอาหารไปเอง ดังนั้น เงินทุนในการ  
จัดกิจกรรมแต่ละครั้งในระยะเริ่มแรกจึงไม่ค่อยเกิน 200 บาท “ถ้าขาด  
เหลืออะไรก็ขอแม่” บุญผาศิษย์ บอกถึงทางออกด้วยรอยยิ้ม

## หลากหลายกิจกรรมเพื่อความเหมาะสมของสมาชิก

ปี 2538 กลุ่มเริ่มขยายกิจกรรมจากการเดินป่าแบบไปเช้า-เย็น  
กลับมาเป็นรูปแบบค่ายเยาวชนจริงๆ จังๆ เพื่อการศึกษาสิ่งแวดล้อม  
หลังจากหารือกับมวลสมาชิกแล้ว พวกเขาก็ได้ชื่อกิจกรรมนี้ว่า “ค่าย  
सानผืน...สู่ป่าสวย”

ค่ายसानผืน...สู่ป่าสวยมีรูปแบบชัดเจนคือการศึกษารวมชาติ  
นำสมาชิกรุ่นเก่าเพื่อประโยชน์ในเขตอุทยาน เช่น เก็บขยะ ปลูกต้นไม้  
ลบรอยขีดเขียนในถ้ำ ตูนก ดูดาว ศึกษาต้นไม้และพืชสมุนไพร พอถึงปี  
2540 สมาชิกที่ต้องการเข้าค่ายसानผืน...สู่ป่าสวย ก็ขยายเพิ่ม มีเด็ก ๆ  
จากชุมชนใกล้เคียงหลายหมู่บ้านมาเดินป่าและนอนนับดาวด้วยกัน

“เด็ก ๆ จะได้อยู่ร่วมกัน 2 วัน 1 คืน ทีนี้เรื่องขององค์  
ความรู้เป็นเรื่องสำคัญแล้วว่าในช่วงเวลานี้ เด็กควรจะได้รับความรู้  
อะไรบ้าง ช่วงแรกจะเป็นเรื่องของการใช้จินตนาการ เราจะให้  
เด็ก ๆ นอนบนพื้นดินนิ่งๆ แล้วให้จินตนาการว่า...ถ้าเขาเป็นดินล่ะ  
ถ้าเป็นน้ำล่ะ จะรู้สึกอย่างไรกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว จากนั้น จึง  
ค่อนข้างนำไปสู่เรื่องราวของสิ่งแวดล้อมในเชิงปฏิบัติมากขึ้น เช่น  
รู้จักสังเกตนกต้นไม้ สมุนไพร ตูนกและวาดภาพนกที่เห็นมาเปรียบ

เขียนในหนังสือ ให้เขาหาฮีโร่ในดวงใจเพื่อเป็นผู้พิทักษ์ป่า”  
บุญผาทิพย์ อธิบาย

การเริ่มต้นกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ รวมทั้งการมีสมาชิกที่มีระดับอายุต่างกัน และสภาพของชุมชนกึ่งเมือง ทำให้กลุ่มรักษ์เขาชะเมา มีกิจกรรมหลากหลายอย่างคาดไม่ถึง ตั้งแต่เริ่มรวมกลุ่มในปี 2537 จนถึงวันนี้ กลุ่มรักษ์เขาชะเมาสร้างกิจกรรมขึ้นมามากมาย...

เริ่มตั้งแต่ค่ายศึกษารวมชาติและสิ่งแวดล้อม “ค่ายसानผืน...  
สู่ป่าสวย”

ตามมาด้วย ค่ายรักษ์วัฒนธรรม “เรื่องเก่าที่บ้านเกิด” การเรียนรู้เพื่อร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นเป็นกิจกรรมที่ได้เด็กสืบค้นองค์ความรู้ในชุมชนจากผู้ทรงความรู้ในหมู่บ้าน แล้วจัดทำบันทึก ตามมาด้วยงานวัดในคืนสุดท้ายของการออกค่าย เป็นวันที่ชุมชนได้มีส่วนร่วมร่วมกับเด็ก ๆ ที่เข้าค่าย ค่ายรักษ์วัฒนธรรมจัดขึ้นปีละครั้ง และครั้งล่าสุดก็คือ “เรื่องเก่าที่บ้านเกิด ตอน อโรคยาปรมาลาภา” ที่จัดขึ้นเมื่อปลายปีที่แล้ว

กิจกรรมรณรงค์เผยแพร่สภาพปัญหาในรูปแบบการแสดงละคร โขนนาม “สื่อละคร...สัญจรसानผืน” กิจกรรมนี้ดำเนินงานทั้งในชุมชนและนอกชุมชน โดยสมาชิกจะช่วยกันเขียนบทและแสดงกันเอง

จุลสาร “หนอนกระท้อน” เป็นจุลสารขนาด A5 เป็นหนังสือทำมือของเด็กๆ เป็นเวทีเรียนรู้ของสมาชิก และเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่กิจกรรมของกลุ่มไปสู่วงกว้าง สมาชิกหลายคนขีดเขียนความในใจลงบนหน้ากระดาษเหล่านี้แทนคำบอกเล่า หลายคนบันทึกจินตนาการด้วยภาพวาดที่สวยงาม นอกจากการทำหน้าที่สื่อกลางแล้ว หนอน

กระตือรือร้นยังมีจุดประสงค์สร้างนิสัยรักการเขียนการอ่านให้เด็กฯ ตั้งแต่  
อายุยังน้อย

กิจกรรมร่วมมือแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม  
ในเชิงลึกเช่นโครงการ “คืนแผ่นดิน...สร้างดินอาหารช้าง”  
เป็นกิจกรรมปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูสภาพป่าที่เคยถูกบุกรุกในเขตอุทยานฯ  
และเพื่อให้ป่าปลูกผืนนี้เป็นแนวกันชนระหว่างช้างป่ากับชาวบ้าน เพื่อ  
ลดปัญหาการทำร้ายช้าง ในกิจกรรมนี้ ยังมีกิจกรรมย่อยคือ “ค่าย  
นักวิจัยน้อย” เป็นการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของช้างป่า  
เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจ และปลูกฝังทัศนคติที่ถูกต้องระหว่างคน  
กับช้าง

“โครงการทางช้างผ่าน”เป็นกิจกรรมปลูกป่าที่ต่อเนื่องมาจาก  
“คืนแผ่นดิน...สร้างดินอาหารช้าง” เป็นการสร้างฉนวนเชื่อมระหว่าง  
ป่าสองผืนในภาคตะวันออกเฉียงใต้เป็นหนึ่งเดียว

“ออมทรัพย์ออมใจ” กิจกรรมเพื่อสร้างเสริมให้เกิดการออม  
และสร้างเสริมให้เกิดสวัสดิการในกลุ่มสมาชิก โดยสมาชิกจะนำเงินมา  
ฝากทุกเดือนๆ ละ 30 บาท

กิจกรรมเชื่อมโยงเครือข่ายในระดับต่างๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือ  
มือกับองค์กรเยาวชนอื่นฯ ได้แก่ “โครงการพัฒนาเครือข่ายเยาวชน  
อำเภอแก่งเลิง”

การจัดศูนย์กลางการเรียนรู้และกิจกรรม “โรงเรียน โรงเรียน”  
ที่อยู่ระหว่างการดำเนินงาน

## ก้าวสู่การอนุรักษ์เชิงลึก

แม้จะมีกิจกรรมมากมายหลายรูปแบบ แต่ดูเหมือนกิจกรรมเหล่านั้นต่างสอดประสานเป็นเกลียวเชือกเส้นเดียวกันได้อย่างกลมกลืน

กรณีข้างตาย กระตุ้นให้กลุ่มรักษ์เขาชะเมาก้าวมาจับงานอนุรักษ์เชิงลึก กรณีนี้อาจทำให้เห็นภาพของกิจกรรมที่มีลักษณะบูรณาการได้ชัดเจน

กลุ่มรักษ์เขาชะเมา ก้าวมาจับงานอนุรักษ์เชิงลึกในปี 2540 เมื่อเกิดกรณีข้างป่าแม่ลูกถูกยิงตาย เนื่องจากเข้าไปหากินในไร่ของชาวบ้าน บุปผาทิพย์คิดว่า การพาเด็กๆ ไปปลุกต้นไม้ในป่าอย่างปกติ คงไม่พอเสียแล้ว เด็กๆ ต้องเริ่มทำความเข้าใจในเรื่องข้างให้ลึกซึ้งเพื่อป้องกันปัญหาในอนาคต กลุ่มรักษ์เขาชะเมาเข้าร่วมกับอุทยานแห่งชาติเขาชะเมา จัดทำโครงการ “คืนแผ่นดิน...สร้างถิ่นอาหารข้าง” โดยให้เด็กๆมีส่วนร่วมตั้งแต่ปลุกต้นไม้ที่เป็นพืชอาหารของข้างและทำกิจกรรม “ค่ายนักวิจัยน้อย” พาเด็กๆ ไปศึกษามูลข้างเพื่อวิเคราะห์การผ่านของข้างในช่วงเวลาต่างๆ มีการหล่อรอยเท้าข้างด้วยปูนปลาสเตอร์ และรวบรวมอาสาสมัครชาวบ้าน ช่วยกันไล่ข้างเข้าป่าเพื่อลดปัญหาการบุกรุกที่ทำกิน และการทำร้ายข้าง

“เรื่องนี้จะโทษชาวบ้านก็ไม่มีประโยชน์ ข้างบุกเข้ามากินพืชไร่ของชาวบ้านจริง แต่คนก็รุกป่าทำลายแหล่งอาหารของข้างอย่างมากมาด้วยเหมือนกัน ทางที่ดีคือต้องหาทางป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์อย่างนี้อีก” บุปผาทิพย์ ระลึกถึงความสูญเสีย

เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้ความผิดพลาดนี้ร่วมกัน กลุ่มรักษ์เขาชะเมาได้ขอให้อุทยานแห่งชาติเขาชะเมา นำลูกข้างที่ตายมาทำการ



ทั้งหมดไปจนถึงระดับตำบลงานก็บรรลุผลแล้วทั้งนี้เพราะกรมการเกษตรฯ  
สถาปนาแล้วตั้งไว้ที่อุทยานฯ ส่วนแม่ข้างก็ฝังไว้เพราะเขามาไม่ไหว ลูกข้าง  
ที่ยืนสงบไว้วิญญาณเป็นบทเรียนที่ดีสำหรับทุกคน

โครงการคืนแผ่นดิน...สร้างถิ่นอาหารข้าง ก่อให้เกิดจิตสำนึก  
เกิดความตื่นตัวขึ้นในชุมชน และเป็นแรงผลักดันให้เกิด "โครงการทาง  
ข้างผ่าน" ตามมา มีการรณรงค์ให้ชาวบ้านร่วมกันบริจาคพื้นที่เพื่อทำ  
เป็นเส้นทางเดินข้างเชื่อมระหว่างป่าเขาชะเมากับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า  
เขาอ่างฤๅไน เพื่อให้ข้างได้มีโอกาสผสมข้ามพันธุ์ระหว่างป่าทั้งสองฝั่ง  
เป็นการเสริมความเข้มแข็งของพันธุ์กรรมข้าง โดยตั้งเป้าหมายที่จะสร้าง  
ถนนเชื่อมผืนป่าทั้งสองแห่งด้วยพื้นที่ 200 ไร่

กลุ่มรักษ์เขาชะเมาทำหน้าที่ประสานงาน แต่แกนนำที่ทำให้  
โครงการนี้สัมฤทธิ์ผลคือ พระครูประโชติธรรมภาสิณ เจ้าอาวาสวัดวัง



ศิลปวัฒนธรรม ตำบลบ้านแลง อําเภอแก่ง จังหวัดระยอง

พระครูประโชติธรรมวิกรม หรือ “หลวงตาสาย” มองความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าที่ลดลงอย่างมากมานานแล้ว ท่านบอกว่า “ชีวิตกับธรรมชาติและธรรมะเป็นเรื่องเดียวกัน”

หากมองจากที่สูงในจังหวัดระยองจะเห็นที่ราบระหว่างอุทยานแห่งชาติเขาชะเมากับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน พื้นที่กว้างใหญ่นี้เป็นอาณาเขตการหากินของช้างป่า แต่เวลานี้กลับกลายเป็นถนนเส้นหนึ่งที่ปล่อยร้าง ทว่ามีเจ้าของทุกตารางนิ้วหลวงตาสายคิดว่า หากปลูกป่าในพื้นที่ราบตรงนี้ ก็น่าจะช่วยเชื่อมระบบนิเวศของป่าภาคตะวันออกให้เป็นผืนเดียวกัน และเป็นการขยายที่หากินให้ช้างป่าด้วย เป็นการแก้ปัญหาเรื่องช้างบุกรุกที่ทำกินของชาวบ้านบริเวณชายป่าเขาชะเมา หรือถ้าช้างลงมาจริงๆ ก็ยังสามารถจับได้ให้เข้าไปในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนได้สะดวก

ปฏิบัติการ “ทางช้างผ่าน” เริ่มขึ้น โดยการขอซื้อที่เพื่อทำเป็นสวนป่า ให้เป็นทางเดินของช้าง

ภิกษุวัย 61 ปี ร่วมกับกลุ่มรักษ์เขาชะเมา และได้รับการสนับสนุนจากองค์กรเอกชน อาทิ มูลนิธิสีบนาคะเสถียร เข้ามาช่วยเรื่องทุน และกิจกรรมปลูกป่ามีการจัดทอดผ้าป่าเพื่อรวบรวมเงินมาจ่ายค่าอาสินทดแทนแรงใจในครั้งนั้นสามารถรวบรวมเงินได้ประมาณ 400,000 บาท เงินจำนวนนี้นำไปแลกเปลี่ยนพื้นที่ได้ 70 ไร่ แม้จะยังไม่ถึงครึ่งของจำนวนที่ต้องการ แต่ก็ถือว่าจำนวนเล็กๆ ที่จะเชื่อมผืนป่าตะวันออกได้เกิดขึ้นแล้ว

กลุ่มรักษ์เขาชะเมา ซึ่งเป็นเยาวชนช่วยกันระดมแรงงานเล็กๆ มาปลูกป่า สร้างสีสันและเป็นกำลังใจให้ผู้ใหญ่ มีการจัดแสดงละครเพื่อ

สร้างความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของโครงการทางข้างผ่านว่าไม่เพียง  
จะส่งผลดีต่อข้างป่าเท่านั้น แต่ยังเชื่อมผืนป่าตะวันออกสองผืนให้เป็น  
หนึ่งเดียว รูปแบบละครถ่ายทอดเป็นจินตนาการว่า ป่ามีเส้นกันอยู่เส้น  
หนึ่ง เด็กๆ พยายามเอาเส้นกันนั้นออก ซึ่งหมายถึงการทำให้ป่ากลับมา  
เป็นผืนเดียวกันอีกครั้ง

การได้ทำงานในเชิงลึก สร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มตามลำดับ  
กลุ่มมีลักษณะของการพึ่งพาตัวเองสูงขึ้น และวางแผนที่จะยื่นด้วยตัว  
เอง กิจกรรมมีมัดข้อมก็เ็นทางออกหนึ่งที่กลุ่มเลือก

การมัดข้อมสี่ธรรมชาติ นอกจากต้องการให้เด็กๆ รู้จักพืชที่ให้  
สีแล้ว ยังเป็นเรื่องราวได้ และสอนให้เด็กเรียนรู้การทำงานด้วยตัวเอง  
บุษมาทิพย์บอกว่า “มัดข้อมเป็นความมหัศจรรย์ของธรรมชาติเด็ก ๆ  
ได้เรียนรู้ว่าต้นไม้สามารถให้สีได้ในแบบต่างๆ รายได้จากมัด  
ข้อมไม่ใช่แค่สนับสนุนงานกิจกรรมกลุ่มอย่างเดียว แต่เราพบว่า  
สมาชิกบางคนอยู่ในครอบครัวที่ยากจน เขาก็จะสามารถหาราย  
ได้เข้าบ้านได้บ้าง” เมื่อเกิดรายได้ ก็นำมาซึ่งการเรียนรู้อีกที่บัญชีและ  
เพื่อเป็นการฝึกให้เด็กๆ รู้จักออม สมาชิกทุกคนจึงมีสมุดเงินฝากประจำ  
กลุ่ม เด็กๆ รู้จักการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ไม่ว่าจะป็นตัวเล็กตัวน้อย  
โครงการสมุดเงินฝากนี้เรียกว่า “ออมทรัพย์ออมใจ” โดยแต่ละคนจะ  
ต้องนำเงินมาฝากทุกเดือนๆ ละ 30 บาท

ทุกวันนี้กลุ่มรักษ์เขาชะเมา มีสมาชิกกระจายอยู่ในชุมชนต่างๆ  
ประมาณ 6 หมู่บ้าน ของตำบลทุ่งควายกิน อำเภอแกลง และหมู่ 1  
ตำบลคลองปูน หมู่ 7 ตำบลห้วยทับมอญ กิ่งอำเภอเขาชะเมา รวมแล้ว  
ประมาณ 200 คน

## ค่ายรักษาวัดธรรมกับการสืบค้นองค์ความรู้ชุมชน

คุณยายหยวน วันสว่าง เป็นหมอพื้นบ้านในชุมชน ศึกษาเรื่องสมุนไพรมานานกว่า 50 ปี ในวัย 74 ปี คุณยายยังแข็งแรง มีฝีมือวาดและประคบเป็นที่เลื่องลือ แดมยังปลูกสมุนไพรไว้เพื่อใช้ในการรักษาเมื่อปลายปีที่แล้ว คุณยายทำหน้าที่เป็นวิทยากรและสาธิตการนวดประคบให้สมาชิกกลุ่มรักษ์เขาชะเมาได้เก็บเกี่ยวความรู้ระหว่างการออกค่ายรักษาวัดธรรม ครั้งที่ 6 เรื่องเก่าที่บ้านเกิด ตอน...โอโรคาปรมารามา

คุณน้ำทิศมัย จินตนา มีอาชีพทำสวนผลไม้และทำขนมไทยขาย เช่นเดียวกับคุณยายหยวน...คุณน้ำทิศมัย โชว์ฝีมือการทำขนมสอดไส้ ขนมฟักทอง และขนมเล็บมือนาง ให้เด็ก ๆ ที่มาออกค่ายชมและชิมขนมไทยเหล่านี้มีส่วนผสมของสมุนไพร ทั้งงาขาวและใบเตย

นี่เป็นตัวอย่างของฐานความรู้ที่จัดขึ้นในโครงการค่ายรักษาวัดธรรม เรื่องเก่าที่บ้านเกิด ซึ่งจัดต่อเนื่องมาเป็นปีที่ 6 (เดือนธันวาคม 2546)

"หลังจากทำเรื่องสิ่งแวดล้อมมาระยะหนึ่งก็มาคิดว่าตัวเองชอบเรื่องวัฒนธรรม สมัยที่อยู่ชมรม (มหาวิทยาลัยรามคำแหง) ก็รับผิดชอบเรื่องงานวัฒนธรรม เรามองว่าแม้กระทั่งเรื่องของสื่อการแสดงว่ามันสามารถที่จะเป็นอาวุธอีกด้านหนึ่งได้ ในการที่จะสื่อถึงสภาพสังคม...มันเป็นยุทธศิลป์อย่างหนึ่ง" บุษผาทิพย์ กล่าว

เพราะตระหนักว่าในหมู่บ้านยังมีผู้ทรงความรู้อีกมากที่ยังไม่ได้บันทึกจุดความรู้มันไว้ แต่ปล่อยให้เลือนหายไปพร้อมกับชีวิตของผู้ทรงความรู้บางคน การจัดค่ายรักษาวัดธรรม...เรื่องเก่าที่บ้านเกิด...จึงเน้นให้ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านทำหน้าที่วิทยากร ส่วนเด็ก ๆ ที่เข้าค่าย ก็เป็น



นักวิจัยสืบค้นองค์ความรู้แล้วบันทึกไว้ คืบที่สองซึ่งเป็นคืบสุดท้ายของการเข้าค่ายก็จะมึนงานวัด ซึ่งวิทยากร ชาวบ้าน และเด็กๆ ที่เข้าค่ายจะได้ร่วมกิจกรรมกัน

“มันมีทั้งเรื่องของการกลับไปค้นหาประวัติศาสตร์หมู่บ้านเล็กๆ ได้รู้ว่าโรงเรียนวัดเนินเขาดิน สมัยก่อนชื่อโรงเรียนตาสอที่ใช้ที่ดินของตาสอเป็นคนก่อตั้ง จนวันนี้มันกลายเป็นโรงเรียนวัดเนินเขาดิน เรารู้ว่าสมัยก่อน โบสถ์...วัดตั้งอยู่ที่ไหน เป็นการสืบค้นประวัติศาสตร์ชุมชน”

ค่ายรักษ์วัฒนธรรม...เรื่องเก่าที่บ้านเกิด เริ่มขึ้นครั้งแรกในปี 2541 และจัดต่อเนื่องมาตามลำดับ ได้แก่

- เรื่องเก่าที่บ้านเกิด ตอน ความรู้เรื่องขนมจีน (ปี 2541) เป็นการถ่ายทอดวิธีการทำขนมจีนที่บ้านที่คนเขาดินภูมิใจนักหนา ว่าหาใครเปรียบยาก

- เรื่องเก่าที่บ้านเกิด ตอน เรื่องเก่ามาแล้วต่อ...ชุมชนชาวของ (ปี 2542) เป็นการสืบค้นความเป็นมาของชาวของ และที่มาของคำว่าระยอง หรือชื่ออำเภอแกลง ซึ่งเป็นภรรยาของ

- เรื่องเก่าที่บ้านเกิด ตอน ภูบ้านเรา จักษ์บ้านเรา (ปี 2543) เป็นการสืบค้นประวัติศาสตร์ของชุมชน เช่น ที่ตั้งของวัด โบสถ์ บุคคลสำคัญของชุมชน เป็นต้น

- เรื่องเก่าที่บ้านเกิด ตอน ค่ายชาหม้อ หมอชา ภูมิปัญญาบ้านเรา (ปี 2544) เป็นการสืบค้นภูมิปัญญาพื้นบ้านเรื่องสมุนไพรที่ใช้ทำยาหม้อโบราณ ตลอดจนโรคที่รักษาได้ด้วยยาหม้อ

- เรื่องเก่าที่บ้านเกิด ตอน พลิกพื้นวิถีไทย คือหัวใจสร้างสุขภาพ (ปี 2545) เป็นการรื้อฟื้นองค์ความรู้พื้นบ้านที่เกี่ยวกับ

สุขภาพ 6 ประการ ได้แก่ สิ่งแวดล้อม อาหาร การแพทย์พื้นบ้าน ของเล่น การละเล่น และจิตวิญญาณ

● **เรื่องเก่าที่บ้านเกิด** ตอน **อโรคยาปรมาลาภา** (ปี 2546) เป็นการรื้อฟื้นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ช่วยในการป้องกันรักษาโรค อาทิ การนวดแผนไทย การอบ ประคบ อาหารที่มีเรื่องราวของสมุนไพรบำรุงร่างกาย

การจัดค่ายรักษาวินธรรม ไม่เพียงฝึกเด็กๆ ให้รู้จักกระบวนการทำงานกลุ่ม ไม่เพียงแต่รื้อฟื้นและบันทึกองค์ความรู้ของชุมชน แต่ยังเป็น การสนับสนุนให้เยาวชนมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตัวเอง มีความรู้สึกว่ารวัฒนธรรมสามารถเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำได้ การได้พูดคุยในเชิงสืบค้นช่วยให้เด็กๆ รู้จักวิเคราะห์สถานการณ์ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กๆ สามารถรับมือกับการไหลบ่าของสิ่งแปลกใหม่

กิจกรรมในค่ายฯ ช่วยกล่อมเกลาจิตใจเด็กๆ นำไปสู่กระบวนการทำงานกลุ่ม ให้รู้จักมีจิตสาธารณะ มีความเชื่อเพื่อ ผู้ร่วมเข้าค่าย ที่เป็นรุ่นพี่ต้องดูแลรุ่นน้อง และทุกคนจะเรียนรู้ความสำคัญของการนอบน้อมธรรมชาติ แม้กระทั่งการกินข้าว ก็ต้องเคารพแม่โพสพด้วย บทรำลึกพระคุณข้าว...

ข้าวเฮ้ย ข้าวสุก	จักต้องกินกันทุกบ้านทุกฐานถิ่น
กว่าจะมาเป็นข้าวให้เรากิน	ชานาสิ้นกำลังเกือบทั้งปี
ต้องทนแดด ทนฝน ทนลมหนาว	กว่าจะได้ข้าวจากนานาถึงนี้
คนกินข้าวจึงควรคิดดูให้ดี	ชานามีคุณค่าต่อเราไม่เบาเลย
ข้าวทุกจาน อาหารทุกอย่าง	อย่ากินทิ้งขว้างเป็นของมีค่า
ผู้คนอดอยากมีมากนักรุนา	สงสารบรรดาเด็กตาต้าตา

ก่อนแยกย้ายไปนอนเด็ก ๆ จะร่วมกันภาวนาสติ เพื่อทำจิตใจให้สงบ และเรียนรู้การให้สิ่งดีๆ กับคนรอบข้าง

“ในห้องเรียนเรามักจะพูดถึงจริยธรรมขั้นพื้นฐาน ทำอย่างไรจะให้เด็กไม่เห็นแก่ตัว ทำอย่างไรจะให้เด็กรู้จักเสียสละ แต่คำว่าจริยธรรม มันเป็นคำใหญ่ๆ ถ้าเราจะฝึกเด็กโดยไม่ต้องพูดว่านี่คือธรรมะ แต่ใช้คำว่าให้มีจิตใจรับใช้ผู้อื่น มันจะง่ายกว่า เมื่อที่ดูแลน้อง...น้องก็ควรจะมีความตั้งใจรับใช้ตอบแทน เช่น เมื่อที่ให้น้องๆ มีโอกาสดักข้าวปลาอาหารก่อน น้องๆ ก็ควรตอบแทนด้วยการดักน้ำให้พี่ๆ ที่ร่วมวงกินข้าวทุกคน นี่เป็นส่วนหนึ่งของจริยธรรมขั้นพื้นฐาน เราสอนให้น้องๆ รู้สึกว่าสิ่งเหล่านี้มันไม่ใช่เรื่องยากมันเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน” บุษผาทิพย์ให้เหตุผลว่า การนำธรรมะเข้าสู่หัวใจเด็กด้วยวิธีง่ายๆ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กิจกรรมค่ายอบอุ่นด้วยบรรยากาศที่งดงาม

บุษผาทิพย์ได้ประสบการณ์เรื่องการภาวนาจิตมาจากการไปอบรมที่เสนาสิกขาลัย ความที่เป็นคนรักอนิชา ได้อะไรใหม่ๆ ก็มักจะมาทดลองกับน้องๆ ในกลุ่ม และกลายเป็นการปรับประยุกต์ใช้กับกิจกรรมของกลุ่ม

เช่นเดียวกับเกมส์ต่างๆ...

เกมส์หลายอย่างได้มาแบบครูพักลักจำเมื่อได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมกับกลุ่มอื่นๆ รวมทั้งจากการที่สมาชิกระดับพี่ๆ เข้ารับการอบรมกับเครือข่ายคนทำค่าย (คคค.) ซึ่งเป็นเครือข่ายเยาวชนเพื่อการพัฒนานักกีฬามาจากมันสมองของน้องกับพี่ที่ช่วยกันประดิษฐ์คิดค้น แต่ไม่ว่าจะได้จากช่องทางไหน เกมส์ทุกอย่างต้องมีเป้าหมาย

“ต้องชัดเจนว่าเกมส์นั้นจะเล่นเพื่อหวังผลอะไร เล่นช่วงไหน เราแอนตี้เกมส์ที่ไม่มีสาระ ประเภทพูดสองแง่สามง่าม เราไม่เอาเลย” ที่แฟนของน้องๆ บอก และตอบท้ายว่าสันตนาการเป็นสิ่งสำคัญ กระบวนการจะสมบูรณ์ได้ต้องมีเรื่องสนุกๆ ด้วย และของพวกนี้ไม่ใช่แค่ความสนุก แต่ต้องมีเหตุผลว่าทำไปเพื่ออะไร

ความสำเร็จของการจัดค่ายรักษาวัดชนธรรม ทำให้บางโรงเรียนมาขอให้กลุ่มช่วยจัดกิจกรรมทำนองนี้ โดยมีข้อแม้ว่าจะต้องจัดเฉพาะนักเรียนของโรงเรียนดังกล่าวเท่านั้น กลุ่มรักษาวัดเขาชะเมาปฏิเสธ โดยให้เหตุผลว่า กิจกรรมนี้ควรเปิดกว้างให้กับเด็กๆ ทุกคนที่สามารถมาร่วมได้ ไม่ควรจำกัดอยู่ในสังกัดใดสังกัดหนึ่ง

“โรงเรียนส่วนใหญ่เขามีระบบการวัดผล มีการเสนอเหมาค่าใช้จ่ายทั้งหมด แต่ต้องเป็นนักเรียนของเขาอย่างเดียว เพราะเขาต้องการผลงาน”

ทุกวันนี้ค่ายรักษาวัดชนธรรม มีเด็กจากหลากหลายโรงเรียนที่ทางกลุ่มมีหนังสือแจ้งไป สุดท้ายแล้วแต่ทางโรงเรียนจะเข้าร่วม หรือไม่ทางกลุ่มประสานไปทางผู้ปกครอง

## โครงการพัฒนาเครือข่ายเยาวชนอำเภอแกลง

ค่ายรักษาวัดชนธรรมเป็นบทเรียนที่สะท้อนให้เห็นว่า ผู้คนส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักชุมชนของตนเองดีพอ การเข้าค่ายมุ่งหวังให้เด็กๆ รู้จักและเข้าใจปัญหาของชุมชน สามารถเชื่อมโยงตัวเองเข้ากับชุมชนในการแก้ไขปัญหา



นี่จึงเป็นที่มาของโครงการที่พัฒนาเยาวชนเครือข่ายอำเภอแกลง ซึ่งมีกลุ่มเยาวชนจาก 12 ตำบล เข้าร่วมกิจกรรม (อำเภอแกลงมีทั้งหมด 14 ตำบล) เนื้อหาของโครงการเน้นการอบรมเยาวชนให้รู้จักวิเคราะห์ เชื่อมโยงปัญหาในชุมชนอย่างมีระบบ ให้เยาวชนมีความรู้ด้านสิทธิ และการมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญ

สุรชัย อภิญญา สมาชิกกลุ่มรักษ์เขาชะเมา ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกิจกรรมนี้

“มีการมองกันว่า คนยุคนี้มีปัญหาเรื่องค่านิยมวัฒนธรรม ของความทันสมัย แต่มันก็ยากที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ใหญ่โตขนาดนั้น แต่ขณะเดียวกัน ก็มีคนรุ่นใหม่ที่กำลังเติบโต คนเหล่านี้ต้องดูแลสังคมในวันข้างหน้าแต่เขาจะดูแลอย่างไร ถ้ายังมีแต่หลงใหลกับวัฒนธรรมของคนอื่น โดยที่ไม่รู้จักชุมชนของตัวเอง” นักกิจกรรมวัย 24 ปี กล่าวถึงจุดประสงค์ของโครงการ

โครงการพัฒนาเครือข่ายเยาวชนอำเภอแกลง เริ่มขึ้นในปี 2545 โดยมีแกนนำจำนวน 4 คน จาก 12 ตำบล มีตั้งแต่ชั้นประถมไปจนถึงมัธยม มาผลักดันเปลี่ยนหมุนเวียนอบรมเชิงปฏิบัติการและแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ร่วมกัน โครงการนี้กินเวลานานถึง 9 เดือน

“เด็กจะรู้สึกผูกพันกับชุมชนได้อย่างไร ถ้าเขาไม่รู้จักชุมชนของเขาเลย เพราะฉะนั้น เราจะให้เขาวิเคราะห์ชุมชนตัวเองว่ามี จุดแข็ง จุดอ่อนอย่างไร อะไรที่เป็นปัญหา บางคนก็บอกว่ามี ปัญหายาเสพติด บางคนก็บอกว่ามีเรื่องสิ่งแวดล้อม ทีนี้ทุกคน รู้จักปัญหา...เอาล่ะ แล้วเขามันเห็นชุมชนของเขาเป็นอย่างไร จึงย้อนกลับมาว่า...ตัวเขาเองล่ะ จะมึบทบาทอย่างไรในการแก้ไข

ปัญหานี้เป็นวิธีให้เขาเชื่อมโยงตัวเองกับชุมชน” บุนผาทิพย์ กล่าวถึงวิธีหาเด็ก ๆ ให้เข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์

เมื่อวิเคราะห์สถานการณ์บ้านตัวเองได้แล้ว ลำดับต่อไป ผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องเรียนรู้ประวัติศาสตร์สังคมที่ผูกโยงกับการเมือง ทำไมต้องประวัติศาสตร์กับการเมือง?

บุนผาทิพย์ให้เหตุผลว่า ในการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนหลายแห่งพบว่า การที่หมู่บ้านแตกแยก เกิดภาวะปัจเจก บรรยากาศความเอือมอารีลดลงนั้นมีสาเหตุมาจากการเมือง การที่เด็กเติบโตพร้อมกับซึมซับ “การเมือง” ท้องถิ่นที่ไม่มีเนื้อหา จะทำให้เด็กมีภาพการเมืองที่พหุ มั่ว ไม่ถูกต้อง และจากการเมือง เด็กควรจะได้เรียนรู้การเชื่อมโยงที่เกี่ยวข้องกับสังคมใกล้ตัวและสังคมในโลกกว้าง

“เราเริ่มให้เขามองที่สภาพปัญหาก่อน คือให้รู้เสียก่อนว่าสังคมมันมีปัญหาอะไร จากนั้นให้เขามองต่อว่า ปัญหานี้มันส่งผลกระทบต่อตัวเขาอย่างไร ส่งผลกระทบต่อครอบครัวอย่างไร ส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างไร กับประเทศอย่างไร และกับโลกอย่างไร ปกติเด็ก ๆ จะมองไม่ออกว่าปัญหาที่เขาเห็นมันเกี่ยวข้องกับเขาตรงไหน แล้วส่งผลกระทบต่อเป็นวงกว้างไปขนาดไหน การเปรียบเทียบจะทำให้เขาเห็นภาพรวมชัดเจน แล้วเราก็ผูกโยงภาพการเมืองกับสังคมในภาพกว้างให้เขาเห็นควบคู่กันไป”

บุนผาทิพย์จัดทำแผ่นพิมพ์เขียวประวัติศาสตร์สังคม บรรจุเหตุการณ์ทางการเมืองในอดีตใส่ไว้ในช่องที่ระบุปี พ.ศ. ต่างๆ เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 จากนั้นนำภาพถ่ายที่บอกถึงสภาพปัญหาทางสังคมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาดังกล่าวมาวางทาบบนพิมพ์เขียวแผ่นนี้ ผู้เข้า

ร่วมกิจกรรมจะเห็นภาพความเคลื่อนไหวของสังคมไทยที่เดินไปพร้อมกับเหตุการณ์ทางการเมืองเช่นภาพนักศึกษาคลังโคลีสินค้าแบรนด์เนมนี้เป็นช่วงดังในช่วงหลายปีก่อนตอนที่รัฐบาลให้ไฟเขียวนำเข้าสินค้าฟุ่มเฟือยอย่างเสรีภาพรอกทานบนสะพานลอยภาพเด็กด้อยโอกาสภาพโสเภณีเด็ก เหล่านี้เป็นภาพสะท้อนปัญหาเรื่องสิทธิเด็กที่ค่อนข้างรุนแรงในช่วงหนึ่งของสังคมไทย ภาพเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 กับอกเด็ก ๆ ถึงการเคลื่อนไหวเรียกร้องทางการเมืองของนักศึกษาประชาชน

“เมื่อเด็ก ๆ เห็นภาพคนรวย เขาจะได้เรียนรู้ถึงความไม่เท่าเทียมว่าเป็นเรื่องธรรมชาติของสังคม เราตัดข่าวหนังสือพิมพ์ที่สัมภาษณ์ลูกสาวคนรวยคนหนึ่งที่บอกว่า ใช้จ่ายวันละหมื่น ปีหนึ่งต้องไปช้อปปิ้งที่ยุโรปสองครั้ง เด็ก ๆ จะเข้าใจว่ามันเป็นเรื่องไร้สาระ...และเมื่อมองพิมพ์เขียว เขาจะเห็นหน้าตารัฐบาลในยุค นั้น ได้อ่านนโยบาย ได้เห็นสังคมเวลานั้น หรือในปีเดียวกันนั้น อาจจะเป็นปีที่เราบอกรักใครสักคนก็ได้...นี่เป็นวิธีการกระตุ้นให้เด็ก รู้จักเชื่อมโยงตัวเองเข้ากับสังคม ให้เด็กเรียนรู้ เท่าทัน และไม่ หล่นเข้าไปในวังวนของความไม่เท่าเทียมนั้น”

จากประวัติศาสตร์การเมือง ก็ยังมีเรื่องของกิจกรรม “คนดีที่โลกลืม” เป็นกิจกรรมสนุกสนานทำนองแรลลี่ โดยให้เด็ก ๆ ตามหา ชื่อบุคคลสำคัญ แล้วกลับไปค้นคว้าเรื่องราวของคนเหล่านั้นเพื่อมา นำเสนอให้เพื่อนๆ ฟัง เช่น ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ จิตร ภูมิศักดิ์ สิบ นาคะเสถียร และฮัสนี พลจันทร เป็นต้น

หลังจากค้นคว้าเรื่องราวแล้ว ในท้ายที่สุด เด็ก ๆ ก็มีคำถามว่า หากบุคคลทั้ง 5 มีคุณงามความดีอย่างที่ได้อ่านมาแล้ว โฉนสังคมไทย



จึงได้พากันล้มเลือนพวกเขา แทนที่จะยกย่องจดจำ

“เราก็จะมาถึงการวิพากษ์ความจริงในสังคมไทยร่วมกัน เป็นการสอนให้เด็ก ๆ เข้าใจการเมืองเนื้อหา และสามารถมอง เปรียบเทียบกับการเมืองระบบตัวแทนที่เป็นอยู่ในบ้านเมืองเรา ทุกวันนี้” บุษผาทิพย์ กล่าว

การเมืองนั้นอยู่ในขามข้าวของเราทุกคน การกระตุ้นให้เยาวชนมีสำนึกทางการเมืองจะช่วยให้เด็ก ๆ เข้าใจถึงความสำคัญ เรื่องสิทธิ การมีส่วนร่วม และผลกระทบของการปล่อยให้การ เมืองเป็นเรื่องผูกขาดของคนกลุ่มเดียว

## ตัวอย่างการเชื่อมโยงปัญหาของเด็กๆ ที่ตำบลกองดิน อำเภอแก่ง

กรณีนี้ เด็กๆ เสนอปัญหาว่า “ป่าชายเลนลดน้อยลง” และเชื่อมโยงปัญหาให้เห็นดังนี้



## โรงเรียน...โรงเรียน และบ้านดิน

ห่างจากตลาดบ้านเขาคินไปเพียงกิโลเมตรเดียว เป็นพื้นที่โล่ง  
ราว 1 ไร่ที่แม่ยกให้ลูกสาว เพื่อเอาไปทำเป็นศูนย์การเรียนรู้ แต่บุบมา  
ทิพย์ พอใจที่จะตั้งชื่อว่า “โรงเรียน โรงเรียน” มากกว่า

“โรงเรียน โรงเรียน เป็นเหมือนการศึกษาเสริม...เสริมจาก  
สิ่งที่โรงเรียนไม่ได้ให้ เช่น กระบวนการเรียนรู้วิถีการพึ่งพาธรรม-  
ชาติโรงเรียนนี้จะเป็นจุดศูนย์กลางที่เราจะกลับไปฟื้นฟูวัฒนธรรม  
ในอดีตด้วยกัน อย่างเช่น เรามีแนวคิดว่าจะทำนา ทำไมเรา  
ถึงต้องทำนา เพราะว่าเราเป็นลูกหลานชาวนา แต่พอโตขึ้นมา  
เราไม่รู้แล้วว่าองค์ความรู้ของการทำนามันคืออะไร”

ในพื้นที่ 1 ไร่ เวลานี้แปรสภาพเป็นเขตก่อสร้าง แรงงานก็มา  
จากสมาชิกที่หมุนเวียนเข้าไปช่วยกัน “ตีบ” ดินในยามว่าง แต่ละคน  
กลายเป็นผู้ชำนาญการกันทั้งนั้น ทุกแรงกายมีส่วนร่วมในก่อสร้างสร้าง  
บ้านหลังนี้ เพราะบ้านที่ว่าไม่ได้สร้างจากไม้หรือปูน แต่เป็นบ้านดิน  
เหนียว

“บ้านดิน คือกระบวนการที่เราจะอธิบายเรื่องการอยู่กับ  
ธรรมชาติ เราจะสร้างบ้านดินให้เป็นห้องสมุด ห้องประชุม นี่คือ  
ความภูมิใจนะ เพราะมันเป็นบ้านที่มีเนื้อหา...อิฐทุกก้อนมาจาก  
การขุดดินด้วยดินของพวกเขา กว่าจะเป็นบ้านเป็นอิฐ เป็นการรวม  
ใจที่ยิ่งใหญ่กว่าจะได้บ้านสักหลังหนึ่ง” สุ่มเสียงของบุบมาทิพย์เปี่ยม  
ด้วยความภาคภูมิใจ



ภาพวาดบนผนังบ้านดินที่เมืองเวนิส ประเทศอิตาลี

**ข้อสังเกต** สถาปัตยกรรมธรรมชาติบ้านดินเป็นปรัชญาหรือแนวคิดในการก่อสร้างอาคารที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการใช้วัสดุท้องถิ่นที่เกื้อหนุนต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม การสร้างบ้านดินช่วยให้ลมหายใจอบอวลด้วยกลิ่นอายของเสรีภาพ และรู้จักการลดทอนตัวเอง

**ข้อคิด** ด้านหลังของบ้านดินแบ่งพื้นที่เป็นแปลงผักในระบบเกษตรอินทรีย์ ในอนาคตแปลงผักนี้จะป็นรายได้เล็กๆ ไว้เลี้ยงกลุ่มบุพผาธิพัย บอกว่านี่เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้กลุ่มสามารถพึ่งพาตัวเองได้

**บทสัมภาษณ์** “เกษตรอินทรีย์เป็นเรื่องที่เราสนใจอยู่แล้วเรามีสมาชิกที่ไม่อยากไปทำโรงงาน มันก็เลยเป็นโจทย์ว่าเราจะเลี้ยงเขาได้อย่างไร ก็เลยคิดว่าถ้าอย่างนั้นเราต้องผลิตงาน เกษตรธรรมชาติก็เป็น

อย่างหนึ่ง กลุ่มลงทุนให้ชนะ แล้วก็สมาชิกก็ไปทำ พอได้เงินค่ามั่ง  
ส่วนหนึ่งก็แบ่งไปเป็นค่าแรง ตึกว่าไปทำโรงงาน เราก็เอาสินค้า  
ไปขายในหมู่บ้าน ในตลาด สมาชิกก็ได้กินของดีด้วย แล้วก็ได้  
ทำงานเรื่องของตัวเองด้วย”

โรงเรียน โรงเรียน อาจเป็นเสาหลักต้นสำคัญที่ค้ำยันความยั่งยืน  
ของกลุ่มรักษาระยะมา เพราะทุกคนฝันไว้ว่าจะให้เกิดเป็นโรงเรียน  
ทางเลือกของชุมชน แต่วันนี้ กลุ่มมีแรงทำได้แค่ส่งเสริมการเรียนรู้เพิ่ม  
เติมจากโรงเรียนสามัญ

“องค์กรประกอบที่จะสร้างความเป็นไปได้ คือปัจจัยด้าน  
บุคลากร วันนี้เรากำลังฝึกฝีมือ ฝึกคนที่เรียนรู้อารมณ์ภายในตัว  
เองเราเห็นครูในวันนี้เราไม่ชอบเป็นอย่างนั้น เราถึงต้องฝึกคน  
เรื่องอื่นๆ ก็เป็นปัจจัยประกอบ เช่น สภาพทางกายภาพของสถานที่  
ก็ต้องให้คุ้มแดดคุ้มฝน ยังมีเรื่องที่เราต้องเก็บเกี่ยวองค์ความรู้  
อีกเยอะเรายังไม่เลือกไม่ได้เลยว่าจะใช้หลักสูตรแบบไหน...ของแวน  
ดอฟ หรือแบบโรงเรียนของรพินทรนาถ ฐากูร ก็มีสิ่งที่เราสนใจ  
แต่ที่แน่ๆ ต้องผสมผสานกับสิ่งดีๆ ของเราเอง ที่จริงถ้ามีเงินก็  
คงสร้างอาคารได้เลย แต่มันไม่มีเนื้อหา เคยมีคนถามว่าอย่างนี้  
เมื่อไหร่จะเสร็จ เราบอก 10 ปี...โอ้โฮ...ฟังแล้วนานชะมัด แต่ถึง  
เวลานั้นเราก็บ่มเพาะแล้ว เราชัดเจนแล้วตอนนั้น”

กลุ่มรักษาระยะมา เริ่มต้นเมื่อปี 2537 สมาชิกจับมือเดินมา  
บนเส้นทางสายนี้ 10 ปีแล้ว เป็นสิบปีที่กลุ่มยอมรับว่า “เมื่อก่อน... ยัง  
ไม่มีเป้าหมายชัดเจน” เป็นสิบปีที่แก่นนำกลุ่มบอกว่าเป็นช่วง “บ่ม  
เพาะคน”



กิมฮง และจากนี้อีกสิบปี จะเป็นการเชื่อมโยงสู่ชุมชน เป็นช่วงเวลาของการสร้างนักรบแห่งกองทัพธรรม

บุญเกิดใหม่

## หทัยกลยุทธการตลาดมาสร้างนักรบสีขาว

ความสำเร็จของกลุ่มรักษ์เขาชะเมานั้น มาจากการเชื่อมโยงชุดความรู้ให้เข้ากันโดยใช้ทุนทางสังคมอย่างคุ้มค่า เช่น นำเรื่องสิ่งแวดล้อมมาผูกโยงกับวัฒนธรรม จากนั้นนำไปเกาะเกี่ยวกับสำนักทางการเมือง กระบวนการต่างๆ ในแต่ละกิจกรรมเน้นการมีส่วนร่วม เมื่อทุกฝ่ายมีส่วนร่วมก็เกิดความเชื่อเพื่อเชื่อแม่กันโดยปริยาย กิจกรรมค่ายหลากหลายรูปแบบสอนให้เยาวชนผูกโยงตัวเองกับชุมชน และในที่สุดก็กลมกลืนกับแนวคิดการสร้างชุมชนเป็นสุข

โครงการชุมชนเป็นสุข เป็นแนวคิดของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยสนับสนุนงบประมาณให้ชุมชนออกแบบโครงการที่เหมาะสมกับชุมชนของตัวเอง โครงการนี้ประกอบด้วยพันธมิตรที่มาช่วยเหลือกันมากมาย และบุพบทพิชัยในฐานะผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์เขาชะเมาก็นำสมาชิกกลุ่มเข้าร่วมโครงการนี้ด้วย

กลยุทธ์ของการทำงานชุมชนเป็นสุข คือการดึงทุนทางสังคมมาใช้ได้อย่างได้ผล

ทีมงานวิเคราะห์ว่าเรามีทุนทางสังคมก็ทุน...ก็วิเคราะห์ออกมาได้ 9 ทุน เช่น ทุนทรัพยากร ทุนทางจิตใจ ทุนทางความรู้ ทุนสวัสดิการ ทุนการเมือง ทุนเวทีสาธารณะ ทุนแกนนำ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้มันคือทุนที่มีอยู่จริงในชุมชนส่วนของกลุ่มรักษ์เขาชะเม

ก็ดึงทุนพวกนี้ออกมาให้ประกอบกันขึ้นมาเป็นกิจกรรม เช่น การถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างคนเฒ่าคนแก่สู่รุ่นลูกรุ่นหลาน”

เมื่อปี 16 เดือนที่มีการระดมสมอง ทีมงานออกเดินทางหาหรือ กับแกนนำชุมชนต่างๆ ทั่วภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้เกิดผลึกความคิดร่วมกัน และในที่สุดก็ได้ข้อสรุปว่า จะใช้หลักธรรมะเป็นตัวขับเคลื่อนใน ขบวนการประชาสังคม

“ชุมชนเป็นสุขคืออะไร...หัวใจของชุมชนเป็นสุขมันเป็น เรื่องของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพราะฉะนั้นมันต้องมีเรื่อง ของการลดอบายมุขร่วมกันใช้หลักเรื่องของอริยสัจในการทำงาน คือต้องมองเห็นทุกข์ ต้องรู้ปัญหาและต้องหาทางแก้ไข แล้วยังลง มือปฏิบัติ ถ้าครอบครัวหนึ่งมีหนี้สินเยอะเขาก็ต้องรู้ว่าหนี้สินนี้มาจากไหน เราก็ใช้กุศโลบายเรื่องของการทำบุญชีวิตก็จะได้เห็นว่า ค่าใช้จ่ายของเขาในแต่ละวัน แต่ละเดือน แต่ละปี เขาใช้จ่ายในเรื่องอะไรบ้าง หนี้สินมันเกิดจากตรงไหน”

“บุญชีวิต” เป็นเหมือนกับไดอารี่บันทึกเรื่องราวต่างๆ รวมทั้ง ค่าใช้จ่ายต่างๆ จากนั้นก็เอามาวิเคราะห์กันทุกเดือน “ตามหลักการ มันต้องเป็นแบบนี้แหละ แต่ของเราที่เพิ่งเริ่ม” บุญผาศิษย์ บอกว่า สมาชิกกลุ่มรักษาระยะมาทดลองทำบุญชีวิตกันทุกคน แนวคิดนี้ขยาย ไปยังชาวบ้านในชุมชนต่างๆ ทุกวันนี้มีสมาชิกที่ร่วมกันทำบุญชีวิต ประมาณ 70-80 คนใน 8 หมู่บ้านในอำเภอแก่ง

ไม่ใช่แค่เด็กๆ ที่เรียนรู้เรื่องการประหยัดจากวิธีการทำบุญชีวิตนี้ “แม่ของแพ็บก็ทำ แล้วยังพบว่าไอ้โฮ...เราทำอาหารฟุ่มเฟือยนะเนี่ย ตั้งแต่นั้นมาแม่เปลี่ยนวิธีการผลิตอาหารไปเลย”

โครงการชุมชนเป็นสุรภาคีตะวันออกวางเป้าหมายว่าจะจัดตั้ง “กองทัพธรรม” ของชุมชน ให้ได้กว่า 50 ชุมชน โดยกำหนดตัวชี้วัด ความสุขร่วมกับชุมชนและแบ่งเป้าหมายการดำเนินงานออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

- **ระดับบุคคล**

- เรียนรู้เท่าทันจิตใจตนเอง/ครอบครัว
- ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตน ละ เลิก อบายมุข
- สร้างทัศนคติแบบเศรษฐกิจพอเพียง ถือเป็นทางเสีย เพื่อเตือนคน มิให้เกิดความเสื่อม

- **ระดับชุมชน**

- เกิดแกนนำชุมชน ที่เชื่อมโยงและใช้ชีวิตร่วมกันอย่างพอเพียง
- เกิดวัฒนธรรมการทำงานร่วมของการรวมกลุ่ม
- เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือกิจกรรมแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น
- มีสถานที่นัดพบและติดต่อสื่อสารกันสะดวกในชุมชน
- มีแผนที่ทุนทางสังคมของชุมชน
- เกิดวิทยากรในชุมชน 5-15 คน

- **ระดับโครงการ**

- เป็นโครงการที่มีลักษณะเชิงวิชาการมากกว่ากิจกรรมให้ทุน
- มีการเก็บบันทึกข้อมูลเพื่ออธิบายความสำเร็จของชุมชนโดยชาวบ้าน
- จัดตั้งและพัฒนาศักยภาพของอาสาสมัครถิ่น

- สนับสนุนให้เกิดสื่อทางเลือกเพื่อสาธารณะ
- เกิดหมู่บ้านเป็นสุขอย่างยั่งยืน เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
- นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายสาธารณะ

สิ่งสำคัญของโครงการชุมชนเป็นสุขภาคตะวันออกอีกประการหนึ่ง คือการพลิกฟื้นทุนทางสังคมในชุมชนผ่านกิจกรรมร่วมกันของผู้คนในหมู่บ้านเช่นการรวมกลุ่มทำเกษตรอินทรีย์ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เครือข่ายป่าชุมชน แพทย์แผนไทย เครือข่ายคนรักสุขภาพ ชมรมเพลงพื้นบ้าน ฯลฯ

การจัดตั้ง “กองทุนธรรม” เป็นคำที่ฟังดูใหญ่โต แต่นี่คือเป้าหมายของกลุ่มรักษ์เราะมาจากนี้ไปอีก 10 ปีข้างหน้า

“เมื่อก่อนเราคิดว่าเราเหมือนชาวนา มีหน้าที่หว่านกล้าก็หว่านไป กล้าไหนก็เป็นต้นข้าว กล้าไหนฝ่อก็จบไปตามปัจจัยธรรมชาติ เราไม่เคยตั้งเป้า”

แต่วันนี้ไม่เหมือนวันวาน บุนผาทิพย์บอกว่าเมื่อกลุ่มเดินทางมาครบหนึ่งทศวรรษ สายตาที่มองโลกของสมาชิกกลุ่มนั้นเปลี่ยนไป แต่ละคนตระหนักว่าสังคมให้โอกาสแล้ว

“สังคมลงทุนกับเรามากเรามองว่าถึงเวลาต้องบ่มเพาะสรรพกำลัง เรามองว่านี่คือสงครามที่เรากำลังรบกับสิ่งเลวร้ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นแต่กำลังแค่นี้เอาไม่รอด ถ้าเทียบกับคนในชุมชนมันเหมือนกับเราต้องช่วงชิงกลุ่มเป้าหมาย แต่ก่อนเราไม่คิดชนะ เพิ่งมาคิดตอนนี้ เราเคยคิดว่าจะทำเหมือนโคเร็คเซลล์คือสมาชิกหนึ่งคนต้องดึงคนให้ได้มาห้าคน”

ความคิดนี้เริ่มจากการมีโครงการชุมชนเป็นสุข เราจะมองเห็น  
กรอบการทำงานของกลุ่มที่แบ่งออกเป็น 3 วง วงแรกคือแกนหลัก  
วงที่สองคือแกนร่วม และวงที่สามคือพันธมิตร

“10 ปีจากนี้ไปคือการเชื่อมชุมชน...ที่นี่เรามีลูกค้า  
ชัดเจนละ” นี่เป็นกลยุทธ์การ “เจาะตลาด” ที่บุบผาทิพย์  
เฉลย นอกจาก นั้นยังมีกลุ่มเป้าหมายที่จะต้องช่วงชิง 3 ประเด็น ได้แก่  
เจาะร้านเกมส์ ดึงเด็ก ๆ ที่หมกมุ่นกับเกมส์ให้มาสนใจกิจกรรมด้านสิ่ง  
แวดล้อม และกิจกรรมที่เกี่ยวกับชุมชน เรื่องสิทธิเด็ก เป็นการให้  
เด็ก ๆ ที่เป็นทั้งหน่วยรบทั้งในวงแรกและวงที่สองมีหน้าที่ช่วยดูแลเด็ก ๆ  
5 คนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเด็ก และประเด็นที่สาม คือมุ่งดู  
เด็กกลุ่มเสี่ยง ให้พี่ ๆ ช่วยกันสอดส่องดูน้อง ๆ ในชุมชนที่มีปัญหาเรื่อง  
ครอบครัว หรือปัญหา ทางสังคมต่างๆ เมื่อพบเด็กในกลุ่มนี้ก็จะมา  
วางแผนว่าจะช่วยคลี่คลาย ภาวะเสี่ยงให้พวกเขาอย่างไร

นี่คือภารกิจการสร้างนักรบแห่งกองทัพธรรม ที่บุบผาทิพย์วาง  
ไว้ว่าภายใน 3 ปี จะต้องมียุทธศาสตร์เพิ่มขึ้นให้ได้ เพื่อทำให้สังคมเกิด  
ความเปลี่ยนแปลง และคนเหล่านี้จะเป็น “คนต้นแบบ” เพื่อช่วยสร้าง  
สังคมเป็นสุข

“จำเป็นอย่างยิ่งที่คนต้นแบบต้องเป็นคนอย่างที่แท้  
เรียกว่า “ชาวรอบ” คือเป็นตัวอย่างที่ดี ใส่ नियามให้ตัวเอง” เมื่อ  
ได้นักรบที่ “ชาวรอบ” อย่างที่ต้องการแล้วบุบผาทิพย์ก็ฝันว่าจะสามารถ  
สร้างชุมชนในอุดมคติ โดยมีโรงเรียน โรงเล่น เป็นศูนย์กลางแห่งการ  
เรียนรู้ เชื่อมโยงชุมชนในรูปของโรงเรียนทางเลือกนั่นเอง

สมาชิกกลุ่มจึงก็มีส่วนร่วมได้ด้วยการจัดกิจกรรมโครงการนักวิจัยน้อย ให้เด็ก ๆ ซึมซับชีวิตพงไพรและการอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่ง

และด้วยความชอบเรื่องวัฒนธรรมเป็นทุนเดิม ไม่ช้ากิจกรรมค่ายรักษ์วัฒนธรรม เรื่องเก่าที่บ้านเกิด ก็เริ่มขึ้นและต่อเนื่องมาถึงทุกวันนี้

กลุ่ม ผู้นำกลุ่ม และสมาชิก ต่างก็เติบโตขึ้น...ต่างก็ด้กทอดเครือข่ายและมองการทำงานเพื่อชุมชน และในที่สุดก็มาสู่ภารกิจใหญ่ที่สุดที่เคยมีมา คือการมีส่วนร่วมในโครงการชุมชนเป็นสุข โดยมี “โรงเรียนโรงเรียน” เป็นศูนย์กลางเชื่อมการเรียนรู้ร่วมกัน

การเริ่มต้นจากการรวมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ การมีสมาชิกกลุ่มในวัยต่างๆ ทำให้กิจกรรมของกลุ่มมีความหลากหลายเพื่อเข้าถึงความสนใจของสมาชิก ตั้งแต่เรื่องง่ายๆ เช่น ปลูกต้นไม้ เข้าค่ายเข้าแคมป์ แล้วก็ข้ามไปถึงงานใหญ่โตอย่างการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ผืนป่าตะวันออก จนกลายเป็นเพียงหนึ่งที่ขับเคลื่อนชุมชนไปสู่โฉมหน้าใหม่

ยุทธวิธีเหล่านี้อาจเป็นปัจจัยที่ทำให้กลุ่มเติบโต ไม่แค่ระแวกถิ่นเหมือนกลุ่มเยาวชนอื่นๆ ที่เมื่อผ่านกาลเวลายาวนานเพียงนี้แม้ไม่ตาย... แต่ก็ไม่ได้ บางกลุ่มก็เปลี่ยนแปลงไปจับงานใหญ่ แต่ไม่ได้หันกลับมาหาชุมชนของตนเอง

กลุ่มรักษ์เขาชะเมา เดินผ่านหลุมพรางทั้งสองนี้อย่างปลอดภัย สิ่งเดียวที่ยึดเหนี่ยวหัวใจของสมาชิกไว้ได้ หาใช่อุดมการณ์ แต่เป็นมิตรภาพ...เส้นด้ายที่ผูกร้อยชีวิตที่แตกต่างให้มารวมเป็นใจเดียว และหลักธรรมที่กลุ่มใช้เป็นเข็มทิศในการดำเนินงานก็ช่วยสร้างให้เด็ก ๆ รู้จักลดทอน และครองชีวิตด้วยความเหมาะสม

การเข้าวัดความอารามอาจทำให้เราเห็นธรรมะเพียงด้านเดียว แต่ การสัมผัสและวิเคราะห์ชีวิต โดยมีธรรมะเป็นกรอบ จะช่วยให้เด็กเข้าใจ โลก การเจริญสติก็ยิ่งช่วยสร้างภาวะที่เรียกว่า “ดวงตาเห็นธรรม” ให้ กับเด็ก ๆ

“อย่างตอนปีใหม่ หลังจากสนุกสนานกันแล้ว เราจะนั่ง สมาธิข้ามปีกัน เราจะพูดถึงความสำคัญของการฝึกตัวให้มีสติ โดยใช้สมาธิเป็นตัวช่วย การฝึกสมาธิจะช่วยให้น้อง ๆ เข้าใจถึง การวิพากษ์วิจารณ์ทั้งตัวเองและผู้อื่น พอนั่งสมาธิข้ามปีเสร็จเรา ก็จะช่วยพรให้กันว่า...ขอให้มีความสุข ขอให้อยู่กับธรรมะ...เราเริ่ม ดึงเนื้อหาของธรรมะเข้ามาสู่กระบวนการกลุ่ม” พี่แพ็บ เล่าถึง บรรยากาศการภาวนาจิต ซึ่งเป็นยุทธศิลป์ในเหรียญด้านหนึ่งของความ สำเร็จของกลุ่ม

ส่วนเหรียญอีกด้านหนึ่งที่ส่องแสงแสดงความสำเร็จ อาจกล่าว ได้ว่าผู้นำกลุ่มสามารถเชื่อมโยงสหวิชาการมาสร้างจุดความรู้ที่มีมิติ น่าสนใจให้กับสมาชิก

“แพ็บคิดว่า การเรียนรู้คือพื้นฐานชีวิต ซึ่งของเรานั้นเน้น จริยธรรม...คน ๆ หนึ่งมีสิ่งที่ควรรู้ ต้องรู้ และอยากรู้ เหล่านี้มัน ประกอบให้กลายเป็นกิจกรรม มันเกิดเป็นความคิดว่า การจะ เป็นคนต้นแบบ คุณควรรู้อะไร ต้องรู้อะไร และอยากรู้อะไร นี้ แผลงที่ทำให้เราต้องนำกิจกรรมต่าง ๆ มาเชื่อมโยงเพื่อสร้างคน ต้นแบบ แพ็บคิดว่าว่าสังคมลงทุนมากกับเรามาก เราเรียนรู้มาก แล้วเอาตัวรอดได้หรือเปล่า”

หลังจากทำงานมานาน ในที่สุดพวกเขาก็เลือกว่า “ชุมชน เป็นสุข” คือภารกิจใหญ่ที่รออยู่เบื้องหน้า

คนค้นแบบ เป็นเครื่องมือที่ใช้แก้โจทย์ใหญ่นี้  
ส่วนที่เหลือเป็นองค์ประกอบที่นำมาสร้างเครื่องมือที่แข็งแรง  
เพื่อเอามาใช้แก้โจทย์  
แต่ทุกคนในโลกใบเล็กนี้... เขากำลังมีงานยุ่งกันทั้งนั้นเลย!